

Islinge udde

Bakgrund

Islinge udde tycks ha varit obebyggd fram till 1920-talet frånsett "Gamla Sjöstugan" från 1800-talet. Udden ägdes då av Rörstrands porslinsfabriker som hade haft planer på att starta tillverkning på Lidingö, vilket aldrig förverkligades. Under 1920-talet försåldes tomter, bland annat till arkitekten Jacob Gate som ritade inte mindre än åtta villor, och själv köpte tre av tomterna. Villorna uppfördes till stor del för Gates familj och vänner. Bebyggelsen tillkom främst mellan 1925 och 1935. Detta medför att området har en mycket homogen karaktär. Gate hade för övrigt själv sin bostad på Islinge udde 3. I början av 1950-talet tillkom även Torsviks fyr längst i söder. Den tidstypiska lilla AGA-fyren är nedsläckt sedan länge.

Beskrivning av området

Islinge udde är en liten klippudde vid Lilla Värtan med ett kuperat skärgårdslandskap. Udden har ett avskilt läge strax väster om Norra Kungsvägen och kan uppfattas som en egen liten enklav. Bebyggelsen på Islinge udde tillkom i huvudsak mellan 1925 och 1935 och bildar en väl sammanhållen bebyggelsemiljö. Villorna är tätt samlade på klippudden och har skickligt och varsamt placerats i det vackra skärgårdslandskapet som med sina berg i dagen bidrar till områdets karaktär.

Uppvuxna höga lövträd kännetecknar flera tomter, som i huvudsak är naturpräglade villatomter med berg i dagen. Trappor och kraftiga murade terrassmurar är karaktäristiska inslag i den starkt kuperade sjösluttningen. Ljusputsade relativt låga murar omgärdar flera tomter. Tilläggsplats med gjuten båtbygga finns längst ner mot sundet på udden. Sjötomter har ofta egna bryggor.

Beskrivning av bebyggelsen

Bebyggelsen på Islinge udde bildar en väl sammanhållen enklav. Villorna är tätt samlade på en klippudde som sticker ut i Lilla Värtan. Skalan är intim och bebyggelsen är väl anpassad till den klippiga terrängen. Uddens äldsta byggnad är "Gamla sjöstugan" (Islinge udde 11), ett litet bostadshus från 1800-talet. Stugan byggdes om under 1920-talet efter ritningar av Jacob Gate och fick då en mer klassicerande utformning. Byggnaden ska under 1940-talet ha varit ett barnhem för krigsbarn.

Islinge udde 11. Gamla Sjästugan lär från början ha varit en liten timrad stuga på udden. År 1925 om- och tillbyggdes stugan till villa, med Jacob Gate som arkitekt.

Villabebyggelsen tillkom mellan 1925 och 1935. Villorna som uppfördes på Islinge udde var oftast i en våning med vind, ibland med källare under. Några villor uppfördes i två fulla våningsplan. Flera har rektangulär plan, några har kvadratisk. Några villor var redan från början tvådelade eller vinkelbyggda.

Samtliga villor i området är uppförda i tidstypisk 1920-talsklassicism. Detta uttrycks framför allt i de slätputsade eller spritputsade fasaderna i milda kulörer, spröjsade tvåluftsfönster med fyra eller sex rutor placerade i fasadliv. Fönstren är ofta omfattade av smala profilerade foder. Fönsterluckor och klassicerande listverk är vanligt förekommande. Flera av villorna har entrépartier med uttalat klassicerande drag, exempelvis med kornischer och kolonner. Taken är plantak med balustrad eller brutna i form av sadeltak eller mansardtak. Klassicerande detaljer är bland annat profilerade kornischer, pilastrar, gesimser och lunettfönster.

Särpräglad är Islinge udde 6 från 1925, ritat av Öhrström och Sandberg. Den är gestaltad i en tydligt klassicerande stil med referenser till italiensk och fransk arkitektur. I övrigt är det främst Jacob Gate som har ritat villorna på Islinge Udde. De har också drag av klassicism men här är det arkitektoniska uttrycket mer lågmält med referenser till svenskt 1700-tal.

Islinge udde 6. Släta putsfasader i ljusa färger, listverk och entréportiker i klassicism karaktäriserar i regel de 1920-talspräglade villorna.

Jacob Gate är starkt förknippad med villabyggandet på Lidingö, främst i Lidingö Villastad (Hersby). Hans äldsta villor är gestaltade i jugend och nationalromantik. Under senare delen av hans liv är hans arkitektur hållen i en mer klassicerande stil som till exempel här på Islinge Udde. Av de villor han ritade i området är kanske Islinge Udde 4 den mest spektakulära. Den kubiska villan med hög källare är uppförd i två våningar med plantak med en låg balustrad med smidesräcke. Fasaden är spritputsad i grågrön kulör och fönstren är symmetriskt placerade. Strax intill ligger Islinge Udde 5, även den ritad av Jacob Gate men med ett betydligt mer lågmält uttryck.

Islinge udde 4 och 5. Jacob Gate är arkitekt till båda villorna.

Även villan inom Tennisbanan 1, av Jacob Gate, är tydligt klassicerande med plantak och låg balustrad, uppförd i ett plan i souterrain. Fönstersättningen är symmetrisk och fasaden är putsad i ljus kulör.

Tennisbanan 1.

Villan inom Islinge Udde 7 från 1927 har gulmålade träfasader och mansardtak. Yngst är villan inom Islinge Udde 1 uppförd 1935. De båda sistnämnda villorna är delvis om- och tillbyggda men har ännu kvar tydlig ursprunglig karaktär.

Islinge Udde 1 ritad 1935 av Jacob Gate.

Den byggnad som främst skiljer ut sig från bebyggelsemönstret är den modernistiska kontorsbyggnad i tegel som uppfördes i norr 1960 (Islinge udde 9), ritad av arkitekt Kjell Wretlind. Den samspelar väl med den lågmälda och väl

gestaltade 1920-talsmiljön. Byggnaden har givits en god terränganpassning och det eleganta modernistiska formspråket harmoniserar med de äldre husen.

Islinge udde 9 från 1960.

Sammanfattande värdering

Islinge udde utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Islinge udde har en enhetlig 1920-talsprägel som i stort sett är intakt. Området har huvudsakligen tillkommit under en begränsad tidsperiod. Det är mycket väl gestaltat och anpassat till landskapets förutsättningar. Villabebyggelsen är tidstypiskt utformad. Eftersom framför allt en enda arkitekt varit verksam, Jacob J:son Gate, speglar området dennes variation och formuttryck som arkitekt. I stort sett alla villor är exteriört välbevarade i mer eller mindre autentiskt skick sedan 1920-talet. De enstaka senare tillägg av bebyggelse som gjorts i området har ofta ett stort egenvärde och kontrasterar på ett positivt sätt mot den ursprungliga 1920-talskaraktären. Fyren tillför kulturmiljön betydelsefulla och starkt karaktärsskapande värden. Byggnader, rumsbildande murar och stora karaktärsträd samspelar till en säregen, tydligt avgränsad och spännande bebyggelsemiljö där många kulturvärden samverkar.

Karaktärsdrag

- Mycket god landskapsanpassning till den kuperade kustnära skärgårdsterrängen.
- Tilläggsplats med större brygga.
- Tomternas små båtbyggor.
- Naturpräglade villatomter i klippkustterräng.
- Väl sammanhållen bebyggelse uppförd av arkitekt Jacob Gate, 1920-talsklassicistiskt anslag dominerar samtliga villor.
- Villorna bevarar till stor del ursprunglig exteriör samt byggnadsvolym.
- Den karaktärsfulla Torsviks fyr i vit plåt och fackverk från ca 1920-tal.
- Välbevarad modernistisk kontorsbyggnad, Islinge udde 9, i gult tegel med mycket hög grad av ursprunglighet.

Råd och rekommendationer

Syftet med råd och rekommendationer är att de ska ge inspiration och vägledning kring hur fastighetsägare kan tänka kring förvaltningen av sin fastighet för att de värden som karaktäriserar området ska bevaras. De är också ett stöd vid handläggning av bygglovs- och planärenden för staden. De råd och rekommendationer som ges är inte juridiskt bindande.

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Befintlig planstruktur från 1920-talet avseende byggnadernas placering på tomten, volymverkan och fasadmateriäl bör värnas.
- Äldre bevarade tomter bör inte styckas av.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och underhållas med väl anpassade material och metoder. Äldre byggnadsdetaljer bör värnas, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande.
- Tidstypisk färgsättning bör vara vägledande vid ommålning.
- Eventuella komplementbyggnader bör anpassas till huvudbyggnaden och placeras så att de inte påverkar helheten.
- Välbevarade trädgårdar med en gestaltning som knyter an till bebyggelsens äldre karaktär bör bevaras, till exempel växtlighet, staket/murar och grusade/stenbelagda gångar. Äldre träd bör inte fällas om det inte är nödvändigt av naturvårdsskäl.
- Stora markarbeten i form av sprängning, fyllning och schaktning bör i möjligaste mån undvikas.